

pretežno zastupljenom prezentovanju rezultata primene određenih tehnika za rekonstrukciju uslova prirodnog okruženja u prošlosti. Peta tema **Times of Change: Collapse and Transformative Impulses**, mogla bi se okarakterisati kao nastavak istraživačkog izazova sa kojim se arheologija suočava praktično od samih početaka discipline, a to je kako objasniti kulturnu promenu. Raznovrsni pristupi tumačenju ovog fenomena koje predlažu savremene generacije arheologa, bilo da je reč o promenama u načinu sahranjivanja, naseobinskim obrascima ili religijskim praksama, kao i svest o tome da bilo koja kulturna promena najčešće nije posledica samo jednog uzroka, pokazuju da je vreme tradicionalnog kulturno-istorijskog pristupa postalo davna prošlost za evropsku arheologiju. Za razliku od prethodnih pet tematskih celina koje su bile organizovane oko specifičnih istraživačkih tema, poslednja tematska celina, **Retrieving and Interpreting the Archaeological Record**, bila je pretežno usmerena na razmatranje teorijskih i metodoloških pristupa arheološkom istraživanju. Ko što je već uobičajeno kod ovakvih tema, fokus je bio na razmeni ideja i diskusiji između pripadnika različitih teorijskih i metodoloških usmerenja, ali i na predstavljanju nekih novih perspektiva koje nastaju kao rezultat takvog dijaloga.

Sveukupno, može se reći da su pomenute tematske celine vrlo dobro odabrane i formulisane kako bi se njima obuhvatili različiti aktuelni istraživački problemi i tendencije u evropskoj arheologiji. Ipak, čini se da odabir pojedinih sekcija u okviru ovako zadatih tematskih celina nije najpažljivije urađen. Zgusnut program ovogodišnjeg skupa, dodatno je bio otežan činjenicom da su iste teme često, čini se bespotrebno, bile rasparčane u nekoliko sesija. Osim što je takav raspored, zbog

brojnih preklapanja sesija koje se više ili manje bave istim problemima, onemogućio zainteresovane da ih u celini isprate, to je takođe do određene mere onemogućilo susret i razmenu ideja među svim zainteresovanim učesnicima, što bi u stvari, trebalo da bude glavni cilj ovakvih skupova. Još jedna zamerka koja bi se mogla uputiti organizatorima ovogodišnjeg skupa je ta da su brojne sesije bile fokusirane na pojedinačne arheološke regije ili čak samo jedan lokalitet dok bi se, s druge strane, očekivale više problemski formulisane teme sesija.

Konačni utisak o ovom skupu svodi se na impresiju povodom jednog od najmasovnijih arheoloških skupova, veoma raznovrsnom i bogatom programu, ali takođe i o jednom isuviše glomazno planiranom događaju koji je zbog toga propustio da stvori ambijent pogodan za bliže upoznavanje ljudi i razmenu ideja.

Zorica Kuzmanović

Imperialism and Identities at the Edges of the Roman World 2, Istraživačka stanica Petnica, Srbija

Međunarodna konferencija *Imperialism and Identities at the Edges of the Roman World* organizovana je po drugi put u Istraživačkoj stanici Petnica kod Valjeva, u periodu od 18. do 22. septembra 2014. godine u organizaciji Odeljenja za arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i Odseka za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. U radu konferencije je učestvovalo preko pedeset delegata iz 21 zemlje sa 46 izlaganja. Pored tradicionalno najvećeg broja učesnika iz Velike Britanije i Srbije, veliki broj došao je sa institucija centralne i istočne Evrope (Češka, Poljska, Slovačka, Belorusija...)

ali i van Evrope (SAD, Liban, Jermenija). Osim velikog broja izlagača, konferenciju je pratilo i nekoliko posmatrača iz Srbije, Velike Britanije, Nemačke i Mađarske. Rad konferencije je organizovan u kontinuiranim sesijama tokom četiri radna dana tako da su izlagači mogli da prate rad svih sesija. Iako pre svega tehničkog karaktera, sesije su grupisane oko zajedničkih tema – teorijski koncept interpretacije kulturnih promena, percepcija rimskog nasleđa, uloga pokretnog arheološkog materijala u interpretiranju rimske prošlosti, istorija arheološke misli, važnost klasičnih tekstova za poznavanje rimske prošlosti, vojska kao nosilac kulturnih promena.

Prvi dan konferencije obeležili su radovi Dejvida Metinglija (David Mattingly, Leicester University), Bernarde Županek (Muzeji i galerije Ljubljane) i Tatjane Cvjetičanin (Narodni muzej Beograd). Dok je izlaganje kolege iz Velike Britanije bilo posvećeno širokim teorijskim konceptima sagledavanja rimskog imperijalizma u provincijama Carstva, radovi Bernarde Županek i Tatjane Cvjetičanin ponudili su nam čitav set mogućnosti upotrebe i interpretacije pokretnih arheoloških nalaza u procesu kulturnih promena koje se odvijaju u provincijama nakon rimskog osvajanja.

Tokom drugog dana konferencije izložen je veliki broj prezentacija od kojih svakako treba izdvojiti izlaganja poput onih Majkl En Bevivino (Michael Ann Bevivino, Discovery Program Dublin) o rimskoj arheologiji u Irskoj i Tomasa Granea (Thomas Grane, Copenhagen) o rimskim nalazima u Skandinaviji. Oba rada su pružila impresivan uvid u dešavanja kako na granicama, tako i izvan teritorije Carstva. Izlaganje koje zaslužuje posebno mesto u ovom prikazu je prezentacija stanja arheološkog nasleđa u Srbiji i moguće pravce razvoja – *Cultural Heritage:*

Rights, Protection, Benefits – koje je predstavila student završne godine osnovnih studija Senka Plavšić.

Sesije trećeg dana su bile posvećene pre svega istorijskoj perspektivi dešavanja u rimskom Carstvu i ulozi klasičnih tekstova u interpretiranju prošlosti, kao i mestu rimske vojske u procesima kulturnih promena u provincijama. Veliki broj radova bavio se preispitivanjem klasičnih tekstova i kritikom njihove upotrebe kao ekskluzivnih i objektivnih izveštaja. Benjamin Izak (Benjamin Isaac, Tel Aviv University) posvetio je svoje izlaganje pokušaju da se razmrsi klupko istorijskih, geografskih i političkih termina na Bliskom istoku koji su tako isprepletani dospeli u žižu dnevno političkih dešavanja i savremenih interpretacija prošlosti. Kritički stav prema tekstovima preživelim do danas i dalje je korak koji nedostaje u interpretaciji prošlosti, pa su ovakva izlaganja od izuzetne važnosti posebno u akademskim sredinama koje imaju sličan problem sa nekritičkim korišćenjem tekstova. Istog dana, izlagači su mogli čuti kako određeni set materijalne kulture, iako tradicionalno povezan sa rimskom vojskom, može ukazivati na vid regionalizacije, u ovom konkretnom izlaganju Monike Gui (Monica Gui, Institute of Archaeology and Art History, Cluj-Napoca), na teritoriji rimske Dakije.

Poslednji dan konferencije bio je rezervisan za izlaganja koja su se ticala svakodnevnice i religije, pa je između ostalog predstavljen i rad Josipe Lulić (Sveučilište u Zagrebu) koji se bavi neurološkim i biološkim mogućnostima i ograničenjima kada su promene u religioznom životu u pitanju. Prezentacija predstavlja i pokušaj objašnjenja slučajeva u kojima dolazi do preuzimanja religioznih praksi i predstava, kao i njihovim stapanjem u lokalnom kontekstu, što je od velikog značaja za

prostore poput Centralnog Balkana na kojima su ovakvi slučajevi dobro poznati u arheološkim zapisima.

Popodne poslednjeg dana konferencije bilo je predviđeno za opštu diskusiju posvećenu pitanjima koje je konferencija zacrtala već u svom naslovu. Predsedavajući, Dejvid Metingli, podelio je diskusiju na četiri važna dela – pitanja rimskog imperijalizma, identiteta, granica i nasleđa. Veliki broj učesnika koji dolaze iz različitih akademskih sredina, ali i različitih disciplina, uticao je na izuzetan kvalitet diskusije tokom koje su podvučeni neki važni zaključci.

Pokazalo se da pitanje imperijalizma nije nužno povezano sa savremenim akademskim sredinama koje imaju istoriju velikih imperija za sobom, već da se tim pitanjem vrlo ozbiljno bave i kolege u sredinama koje na taj interpretativni koncept gledaju sa drugačijih stanovišta. Kao što je Džejn Vebster (Jane Webster, Newcastle University) u prikazu zbornika radova sa prethodne konferencije naglasila – ovi problemi u bavljenju prošlošću više nisu „britanska stvar”. Ogroman odziv iz zemalja istočne i centralne Evrope i njihova angažovanost u radu konferencije upravo govore tome u prilog. Postavljeno je i pitanje upotrebe koncepta identiteta, kritikovana je njegovo labavo i široko tumačenje u interpretacijama, ali se većina učesnika saglasila, da uz jasne ograde i precizno objašnjenje, koncept i dalje predstavlja vredan alat u rukama istraživača prošlosti. Učesnici su se složili i da je potrebno preispitati naše uvrežene stavove o granicama – kako fizičkim, tako i društvenim. Tokom konferencije, rezultati mnogobrojnih istraživanja predstavili su drugačiju sliku o životu na granicama. Iako jasnih fizičkih karakteristika, granice su često posebne zone koje imaju svoju dinamiku, znatno fleksibilniju od one kako je obič-

no vidimo. Protok robe, ideja i ljudi nije zaustavljen podizanjem zidova i fortifikacija, pa se postavlja pitanje da li su uopšte zbog toga i postavljeni. Slična situacija je i sa društvenim normama i ljudima koji žive na marginama Carstva – robovima, oslobođenicima, gladijatorima i ostalim. Koliko god mi voleli da jasno definišemo njihovo mesto u „rimskom” svetu, istraživanja pokazuju da su relacije između njih i društva u kojem žive znatno kompleksnije i međusobno različite, u zavisnosti od socijalne sredine. Pitanjem nasleđa se bavio veliki broj učesnika, pa je bilo logično i postaviti pitanje tokom završne diskusije. Pored debate o velikim projektima rekonstrukcije i zaštite Limesa, postavilo se i pitanje komunikacije između arheoloških lokaliteta, akademskih sredina i javnosti. Učesnici su razmenili međusobna iskustva i pokušavali da ukažu na lokalne probleme sa kojima se svakodnevno susreću u svom radu. Jasan odgovor je da zapravo ne postoji jedinstveno rešenje za sve, jer pitanja zaštite i prezentacije kulturnog nasleđa zavise pre svega od lokalnih sredina i lokalnih problema koji se moraju rešavati svaki pojedinačno.

Konferencija *Imperialism and Identities at The Edges of the Roman World 2* je naišla na dobar odziv i kritike u stručnoj javnosti. S obzirom na širok naslov, u njen rad se uklapaju istraživanja velikog broja kolega iz različitih disciplina a čiji je zajednički imenilac rimska prošlost. Sudeći po prethodnoj i ovoj konferenciji ne čudi optimistični stav povodom organizovanja trećeg skupa koji će ponovo okupiti kolege iz Evrope i sveta 2016. godine.

*Marko A. Janković
Aleksandar Bandović*